

ВАДИ ТА НЕДОЛІКИ ДЕМОКРАТІЇ ХХІ ст.

Панченко Ю.В., к. істор. н., ст. викл. СумДУ

Досвід демократичних перетворень в різних країнах світу в ХХ ст. підтвердив правоту А. де Токвілля, який попереджав про небезпеку для свободи, що криється в можливостях «тиранії більшості», котра може бути більш жорсткою чим тиранія небагатьох або одного. Невипадково У.Черчілль підкреслював: «Ніхто не претендує, що демократія є досконалою і всевидющою. Насправді, можна визнати демократію найгіршою формою правління, якщо не брати до уваги всіх інших, випробуваних людством»¹.

В демократичних державах відбувається цілеспрямована боротьба за владу певних груп людей, які можуть представляти інтереси окремих кіл, певних верств населення і при цьому застосовують на основі демократичних процедур політичні технології маніпулювання електоратом, використовують підкуп і навіть, шантаж.

В основному, через демократичні форми управління своє панування стверджують економічно потужні групи і організації за рахунок соціальних аутсайдерів. Такі дії роблять більшість громадян пасивними статистами в політичних іграх, а до влади приходять не завжди гідні і делікатні люди. Багато зловживань приховано в «машині голосування».

Демократія не виключає непримиренності до інакодумства. Вона не гарантує прийняття найбільш розумних рішень.

Обов'язковою умовою для здійснення усвідомленого вибору громадян рішень щодо важливих проблем суспільства є обізнаність у справах і зваженість. Тільки при такому стані рішення зборів прийняте більшістю голосів вільних громадян, набуває за демократії великого значення. Демократична процедура обговорення проблем, співставлення різних точок зору, обґрунтування пропозиції дають можливість зменшити ризики прийняття помилкового рішення, а свобода слова допомагає знаходити оптимальні способи розв'язання проблем і в той же час активізує громадську думку, яка живить демократію.

Коли до влади приходять нечесні і некомпетентні люди слово може використовуватися на шкоду демократії, розпочати наступ на демократичні засади, насаджаючи боротьбу з інакодумством. Таке явище стає характерним для транзитних суспільств, для молодих демократій.

Крайнім формам демократії в перехідні періоди розвитку суспільства притаманна мітингова стихія, що може привести до охлократії, до тимчасового або більш-менш тривалого домінування в політичному житті суспільства натовпу, що є типовим проявом «негативної свободи», що межує з анархією і свавіллям.

Демократію важко і навіть неможливо знайти десь у взірцевому вигляді. Вона несе на собі відбиток людської обмеженості і недосконалості, імпульсивності, некомпетентності, недалекоглядності. Народ не можна ідеалізувати, він обирає до влади не найкращих, а таких, як він сам, кому він симпатизує з тих чи інших причин.

Треба зазначити, що демократичні принципи, в основному, торкаються політичної складової життя суспільства. Водночас в суспільному житті є такі сфери, де повинні панувати обізнаність і компетентність, а іноді – жорстка і конкретна воля однієї особи, яка несе управлінську або фінансову відповідальність. В таких умовах толерантність, терпимість до недемократичних установ, за твердженням професора Пенсільванського університету Е.Кеннеді, часто виступає як умова виживання демократичного управління. Жодна демократія не може існувати за умови надзвичайної ситуації, коли треба швидко прийняти рішення, організувати його виконання задля життя і безпеки людей. Демократична процедура, яка є тривалою в часі може завадити швидкій мобілізації людських та матеріальних ресурсів. Такі ситуації передбачені Конституціями та законодавством усіх демократичних країн, але надзвичайний стан є тимчасовим, обмеженим в часі і території.

Складно вимагати демократичності і відкритості банківської діяльності. Це відноситься і до економічної сфери. Сучасне виробництво побудовано на принципах жорсткої ієрархії: накази віддаються згори донизу і передбачають безумовне і чітке виконання на всіх ланках. Учасники виробничого процесу можуть залучатися до обговорення тих чи інших проблем, але після прийняття рішення воно стає обов'язковим для виконання. Взагалі економіка за своєю природою є авторитарною системою, в якій принципи рівності, довіри повинні бути обмеженими. Таким же обмеженим, а не позбавленим повністю демократичності, є процес освіти і виховання. Американський вчений М.Олсон підкреслює, що в умовах демократії, економічне зростання повинно

¹<http://7000.kiev.ua/?s=info/mvyvody/7817>

супроводжуватися достатнім рівнем особистої безпеки громадян та їхньої власності. Водночас певні елементи демократії можуть застосовуватися в усіх сферах життя суспільства.

Таким чином, значна частина найрозвиненіших країн сучасного світу мають демократичний політичний устрій, що характеризується певними рисами в організаційній структурі влади, або обрали демократію як тенденцію свого розвитку.

Особливе значення на користь демократії має те, що в авторитарній і тоталітарній моделі облаштування суспільства така категорія як «сила» займає статус головного аргументу вирішення в суспільстві конфлікту шляхом нанесення поразки супротивній стороні. В демократичній моделі сила відсунута на задній план, це останній аргумент, що використовується тільки у випадку потреби, а конфлікти вирішуються шляхом компромісів, судового розгляду.